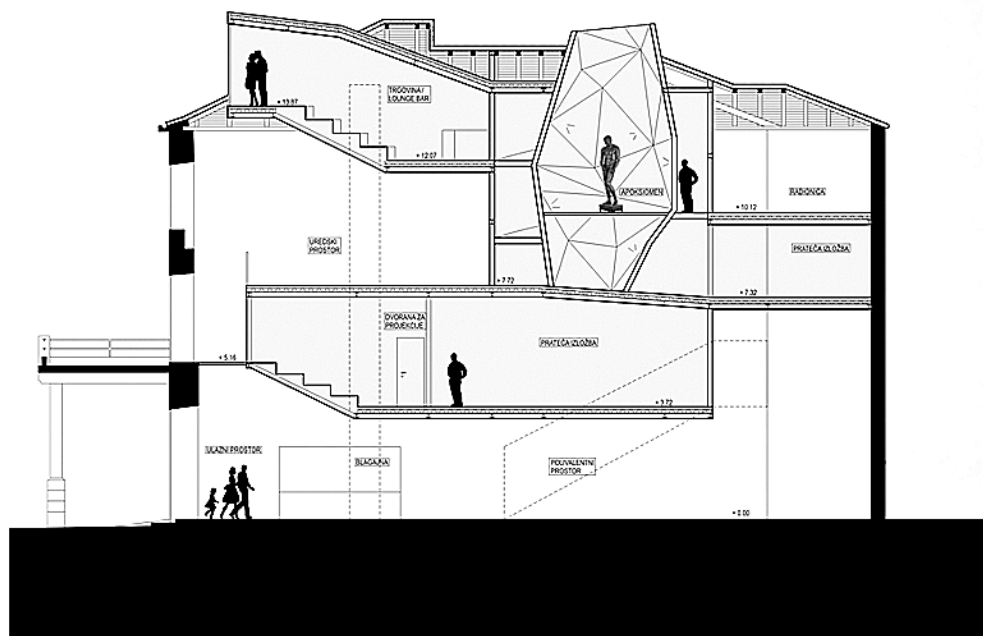

Žarka
Vujić

O Čistaču strigila nazvanom Apoksiomen i njegovu muzeju

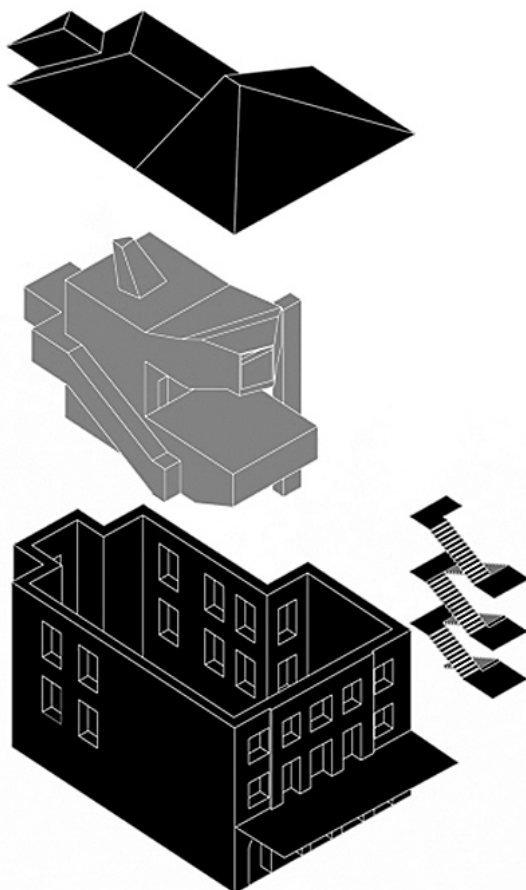

↑ Saša Randić i Idis Turato, prvonagrađeni rad na natječaju za Muzej Apoksiomena u Malom Lošinjju, uzdužni presjek

Vjerujem kako možda i po posljednji put javno iskazujem mišljenje o kipu koji je odmah po otkriću nadržao svoje kulturno i umjetničko značenje i postao lakmus-papirom našeg odnosa i promišljanja baštine, ali i potreba zajednice u odnosu na nju uopće. Pri tome ću nastojati zadržati slobodu i širinu pogleda koja je dana obrazovanjem nama muzeolozima, a često je, zašto ne biti otvoren, ostale struke koje se bave

baštinom preziru. No, već smo naučili djelovati preziru uprkos. Osobito kad nas ponesu djela poput *Čistača strigila*¹, djela tolike snage i bogata pridružena konteksta koja zemlju posjednicu upisuju smjesta na kartu svjetske

¹ Vidi više o argumentiranom inzistiranju akademika Nenada Cambija da skulpturu ne nazivamo Apoksiomenom u: Lošinjki kip nije Apoksiomen, *Slobodna Dalmacija*, 7. ožujka 2009.

← Saša Randić
i Idis Turato,
prvonagrađeni
rad na natječaju
za Muzej
Apoksiomena u
Malom Lošinjju,
aksonometrija

baštine. Priznajmo, brončani mladi atlet iz tipološke obitelji *Apoxyomenos* to je za nas učinio već u trenutku kad ga je u morskoj dubini blizu Malog Lošinja svojim očima ugledao jedan Belgijanac i snimio te s vizualnim zapisima krenuo prvo kući, a tek potom, kasnije i posredno, i prema našem matičnom ministarstvu mjerodavnom za očuvanje nacionalne baštine. Već u tom trenu tzv. Apoksiomen nije bio samo “naš”.

Prilikom postupka istraživanja podmorja u blizini i njegova vađenja iz mora, dugotrajnog procesa desalinizacije, interdisciplinarnog istraživanja i još dugotrajnijeg procesa restauriranja, svjedočili smo zajedništvu domaće i međunarodne stručne javnosti i mnogobrojnim osobnim naporima. Jednako

pozitivno ozračje bilo je vidljivo i dok su domaće snage pripremale i oblikovale njegovo privremeno izlaganje. Prisjetimo se, prvotna se putujuća izložba sastojala od dizajnerskog rješenja prezentiranja same skulpture (autor: d.i.a. Branko Siladin), ali i kontekstualnog dijela koji se ticao sličnoga komparativnog skulpturalnog opusa, postupka restauriranja te rezultata interdisciplinarnih istraživanja oko našeg primjerka, uključujući i arheobotaniku i zoologiju. Taj je dio vrlo dobro osmislila Iskra Karniš iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Tada su se i dogodili moji susreti s *Čistačem strigila* u Zagrebu u Arheološkom muzeju, ponovljeni nekoliko puta. Naime, dok su oko i misli muzeologa zapazile potonje detalje,

srce povjesničara umjetnosti uočilo je ljepotu i začudnu portretnost detalja kipa, posebice izražajna područja glave s opuštenim mišićima oko usana i brade te umornih leđa. Otkrivam javno - fasciniralo me i pozivalo na ponovno gledanje ne lijepo mlado muško tijelo, već umorno i rezignirano portretirano mlado biće koje unatoč atletskom tijelu (pažljivi promatrači tvrde kako je riječ o hrvaču) nije prošlo iskustvo slavija pobjede, već tuge poraza. Zbog svega toga, a zaključno zbog iznimnih umjetničkih vrijednosti, kao i zbog brojnih slojeva značenja (čitaj: muzealnosti) koje je tijekom vremena tzv. Apoksiomen iz lošinjskog akvatorija stekao, odmah mi je bilo jasno kako će brončani atlet morati u konačnici biti prikazan sam. Dakako, tu su samoću na svoj način diktirali i izuzetno precizni i brojni kriteriji njegove fizičke zaštite.

S druge strane odmah sam vidjela skulpturu kao prelijepu jezgru (doduše ne oblika dijamanta kako je danas ponuđeno u rješenju dvojca Turato - Randić) oko koje je moguće ispreplesti i čitav niz paralelnih priča – o njegovu restauriranju, o ostalim postojećim, pa i budućim nalazima u blizini jer će istraživanja još biti unatoč tomu što nisu pronađeni dokazi brodoloma, o plovnim antičkim putovima Sredozemljem kao i o vrstama onodobnih plovila, o nepoznatim lakunama njegova povijesnog identiteta: o određitu konačnog iskrcavanja i naručitelju, o razlogu potonuća, o razlogu dužeg odlaganja u spremištu punom miševa i u blizini poljoprivrednih sredozemnih kultura itd. itd. Da, mašta je muzeologa radila i stvarala, pače uspjela i smisleno povezati brončanog mladića uz Lošinj, život na ovim prostorima u vrijeme njegova nastanka i dosada pronađenu baštinu iz toga vremena. Muzej Apoksiomena morao je biti na svoj način i zavičajni muzej i pokretač lokalnog interesa za bogatu baštinu Lošinja i spojenog Cresa i za njezino očuvanje i prezentiranje. To sam napokon i javno rekla na tribini u Malom Lošinjju organiziranoj tijekom kampanje za trajni smještaj brončanog atleta na otoku, naglašavajući malobrojnoj lokalnoj publici i

gorljivom gradonačelniku da sâm kip i ustanova koja će se uspostaviti oko njega prije svega moraju biti u službi i na korist zajednice koja s njim već živi od trenutka vađenja iz mora kraj Velih Orjula i živjet će i ubuduće tijekom cijele godine, a tek će potom kip biti dio turističke ponude i u službi promidžbe kraja.

No, koliko god taj stav tada bio dobro shvaćen i prihvaćen, u konačnici nije pao na plodno tlo. Svjedoči o tome i novinski napis ravnateljice uspješnoga izložbenog prostora u metropoli, a koja govori o potrebi *serioznog* izlaganja tzv. Apoksiomena u jakom središtu,² i to zapravo gotovo isključivo za posjetitelje grada i kulturiste. A i nositelji lokalne vlasti bitku su za konačni smještaj na otoku ponajviše temeljili na iznimnim turističkim potencijalima izronjena kipa. U takvu misaonom okruženju, a koje je počivalo na razumijevanju tzv. Apoksiomena prvenstveno kao turističke atrakcije, a tek potom i izvora promišljanja o baštini i potrebi njezina očuvanja, nismo ni mogli očekivati drugačija idejna arhitektonska rješenja pristigla na pozivni Natječaj za izradu idejnog arhitektonskog rješenja Muzeja Apoksiomena u Palači Kvarner u Malom Lošinjju.

Na njemu su sudjelovala četvorica arhitekata koji su ili već imali iskustvo adaptiranja spomeničkih zgrada za sličnu funkciju, poput Branka Siladžina (Arheološki muzej u Osijeku, Muzej antičkog stakla u Zadru) ili su kao riječki dvojac Turato - Randić bili autori nove muzejske arhitekture za smještaj i prezentaciju kamenih spomenika (Lapidarij u Novigradu). Uz njih je pozvan i Mario Beusan, i to zasigurno kao autor dizajna nekoliko postava arheoloških zbirki i muzeja u nas. Mislimo pri tome na Arheološki muzej u Zagrebu, čiji je postav dijela antičkih zbirki otvoren krajem prošle godine, te svakako na postav Muzeja Narona, jedinoga arheološkog muzeja nastalog nad samim lokalitetom u Sv. Vidu kraj Metkovića. No valja naglasiti kako

² VESNA KUSIN, *Perspektiva Apoksiomena*, Vjesnik, 26. veljače 2009.

je projektni zadatak za Muzej Apoksiomena uključivao oboje – i prostorno uređenje Palače Kvarner na rivi u Malom Lošinj u i oblikovanje prezentacije brončanog atleta. Dakako, adekvatno tehničko i stručno rješenje zaštite ovog remek-djela i zgrade same u skladu s izlistanim danostima Ministarstva kulture se podrazumijevalo i zadovoljila su ga sva čestvorica autora. Ocjenjivački sud sastavljen od predstavnika grada, provoditelja i države kao raspisivača natječaja odlučio je prvu nagradu dodijeliti spomenutom riječkom dvojcu arhitekata, dok su ostala dvojica autora podijelila drugu nagradu.

I već površni uvid u dostupnu dokumentaciju, a koju zbog obaveza nisam mogla sagledati i službeno kao imenovani muzeolog – savjetodavac tijekom rada suda sredinom siječnja 2009, potvrdio je dobar, pa možda i jedini mogući izbor članova suda. Naime, i d.i.a. Branko Silađin i mr. sc. Mario Beusan načinili su korektnu organizaciju prostora prema osnovnome muzejskom sadržaju te zadovoljili i navedene uvjete prezentiranja tzv. Apoksiomena i pripadajućih nalaza. Ponavljam, korektno i dodajem - i doslovno, gotovo školnički. No, ništa više od toga ili bolje, čak i manje od toga u okviru zadatka prezentiranja samog atleta. Jer B. Silađin jednostavno je preslikao svoje poznato rješenje prezentacije s povremene izložbe ne naprežući se iznova u novim prostornim, pa i mentalnim okolnostima, dok je M. Beusan posegnuo za posvema neprimjerenim multimedijским sugeriranjem unutrašnjosti rimske palače, a u kojim se životnim okolnostima tzv. Apoksiomen možda mogao naći da nije prerano odstranjen s broda u more.

Prvonagrađeni projekt definitivno ima snagu inventivnog pristupa, ma kako nam se učinio orijentiranim na stvaranje (dodatne) *senzacije* pod svaku cijenu. U prilog tome ide sugerirana šetnica (promenada) i sagledavanje kipa iz različitih perspektiva (tri razine), pa i u različitim mjerilima (soba periskopa za detalje), uz prisutnost posebno projektiranog osvjetljenja, glazbe, mirisa, zvukova. U kontekstu toga doista možemo govoriti o

senzacijskom pristupu, jer se pokušalo pri percipiranju skulpture izazvati pozornost ne samo oka nego i svih ostalih osjetila, no ipak atrakcijama u promišljenoj svezi sa samim *Strugačem*. (Upozoravam na savjetovanje i oko izbora glazbe, jer navedena “klasična glazba” poziva na oprez!) Inventivna je napose i prostorna organizacija koja se nije držala katnih visina ili projektnim zadatkom sugeriranoga međukatnog spajanja kako bi se osigurao visoki prostor od pet metara za reprezentativno izlaganje dvometarskog *Strugača*. Gotovo da pred očima vidim genezu prostorne mreže koja se počela uspostavljati u onom trenutku kad je u unutarnji volumen Palače Kvarner, neovisno o postojećim etažama, umetnuta velika prozirna zaštitna prizma - kapsula u koju će biti smješten naš *Čistač strigila*. Poslije toga sve je bilo jednostavnije.

Horizontalan ulazni orijentacijski prostor, vođena komunikacija oko kapsule prema gore, odijeljeni radni prostori i radionica te uspinjuća završnica sa zaustavnim mjestom dopunjenim osnovnom ugostiteljskom i suvenirničkom ponudom te svojevrsnim vidikovcem na najvišoj točki, a koja znači vizualni povratak sadašnjosti: moru, luci i gradu. Svakako valja naglasiti da je nagrađeni autorski par zadovoljio i stroge uvjete zaštite i sve potrebne muzejske prostore, osobito iskoristi li se onaj za projekcije na prvom katu i za edukativni rad Muzeja.

Uz to, u predviđenoj prizemnom polivalentnom prostoru vidim ona odškrinuta vrata za spominjane kontekstualne priče koje bi se mijenjale, a koje bi još jače spojile Muzej Apoksiomena ne sa slučajnim povremenim posjetiteljima otoka i grada, već s njegovim stanovnicima. Ako na njih nismo izrijekom mislili pri postavljanju projektnog zadatka, uzmimo ih u obzir prije izrade izvedbene dokumentacije i konačne realizacije preuređenja i izlaganja čudesnog *Čistača strigila*. Jer upravo zajednica, njezino prepoznavanje i zajednički rad na očuvanju baštine mogu pridonijeti da *Čistač strigila* nikada više ne potone! ×